

bilimname

Yıl: 2021/1

Sayı: 44

bilimname

yıl: 2021/1

sayı: XLIV

ilahiyat fakültesi dekanlığı adına / in the name of the dean of theology faculty
Temel YEŞİLYURT

editör / editor

Mustafa ULU

editör yardımcıları / editor assistants

Nesrin DURSUN

Hayriye GENÇEL

yayın kurulu / editorial board

Temel YEŞİLYURT (*Başkan*) (Erciyes Üniversitesi)

Salih YALIN (Başkan Yardımcısı) (Erciyes Üniversitesi)

Ahmet Kamil CİHAN (Erciyes Üniversitesi)

Halim ÖZNURHAN (Erciyes Üniversitesi)

Süleyman AKYÜREK (Erciyes Üniversitesi)

Celal TÜRER (Ankara Üniversitesi)

Mehmet Zeki İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)

Asım YAPICI (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

M. Mustafa ÇAKMAKLIOĞLU (Ankara Üniversitesi)

Mustafa KARAGÖZ (Erciyes Üniversitesi)

Cenan KUVANCI (Erciyes Üniversitesi)

danışma kurulu / advisory board

Ömer ÖZSOY (Universität Frankfurt)

Turan KOÇ (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)

Michael NIELSEN (Georgia Southern University)

Lütfullah CEBECİ (Erciyes Üniversitesi)

Kaşif Hamdi OKUR (Hitit Üniversitesi)

Adnan DEMİRCAN (İstanbul Üniversitesi)

Muharrem AKOĞLU (Erciyes Üniversitesi)

Muammer SARIKAYA (Gazi Üniversitesi)

Mustafa ÖZTÜRK (Marmara Üniversitesi)

John WALBRIDGE (Indiana University)

önkontrol ve redaksiyon / precontrol and redaction

Abdullah AKGÜL

Mizanpaj / layout

Nesrin DURSUN

tanıtım ve sosyal medya / promotion and social media

Temel YEŞİLYURT

arşiv / archive

Abdullah TANRIVERDİ

irtibat / contacts

web sitesi: www.bilimname.com.tr

e-posta: bilimname@gmail.com

ISSN: 1304-1878

e-ISSN: 2148-5860

DOI: 10.28949

bilimname uluslararası, alan indekslerinde taranan ve hakemli bir dergidir. Altı ayda bir yayınlanır.

bilimname'de yayınlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

Kayseri - 2021

uluslararası indeksler/international indexes

1.	ESCI (Emerging Sources Citation Index)	01.01.2016
2.	Ebsco (Religion & Philosophy Collection, Academic Search Ultimate, Academic Search Premier, Academic Search Elite, Academic Search Complete)	01.01.2011
3.	ATLA Religion Database	11.09.2018
4.	Index Copernicus	01.01.2013
5.	Index Islamicus	01.01.2013
6.	DOAJ (Directory of Open Access Journals)	25.01.2017
7.	OCLC Worldcat	01.01.2012
8.	ErihPlus (European Reference Index for Humanities and Social Sciences)	12.01.2017
9.	J-Gate	17.11.2017
10.	Sherpa/Romeo	26.01.2016
11.	MLA (Modern Language Association)	02.11.2017
12.	DRJI (Directory of Research Journals Indexing)	01.01.2012
13.	ESJI (Eurasian Scientific Journal Index)	14.05.2016
14.	Science Library Index	26.06.2016
15.	OpenAIRE	18.05.2016
16.	International Scientific Index	14.01.2017
17.	Global Impact Factor	14.01.2017
18.	Root Indexing (Journals Abstracting and Indexing Service)	14.01.2017
19.	CiteFactor Academic Scientific Index	26.06.2016
20.	International Society of Universal Research in Sciences	14.01.2017
21.	Sparc Indexing	09.03.2017
22.	Scientific Indexing Services	01.01.2016
23.	Open Access Library	26.01.2016

ulusal indeksler/national indexes

1.	TR Dizin (Ulakbim)	15.05.2016
2.	İSAM (Türkiye Diyanet Vakfı İslami Araştırmalar Merkezi)	01.01.2003
3.	Türk Eğitim İndeksi	01.01.2015
4.	Sobiad	26.01.2017
5.	Akademik Dizin	01.01.2015
6.	Arastirmax	26.05.2017

DİN, BİLİM VE SANATA KARŞI: AHLAK ARAYIŞINDA SIRA DIŞI BİR YAŞAM, TOLSTOY

 Mehmet BİREKUL^a

Öz

Tolstoy dünya tarihinin en çok okunan yazarlarından biri olmanın yanında gerek sıra dışı yaşamı gerekse çağını aşan düşünceleri ile halen düşünce dünyasının önemli bir isimlerinden biri olma özelliğini taşımaktadır. Çokça dile getirilen edebi dehası onun düşünce dünyasına kattıklarını gölgelemiştir. Özellikle bulunduğu çağın baskın düşünce tasarımı karşı yürüttüğü savaş onu yaşadığı dönemde de aksiyoner bir düşünür haline getirmiştir. Tolstoy'un bu aksiyoner tavrı romanları dışında yazmış olduğu kitaplarda özellikle din, bilim ve sanat üzerine getirdiği eleştiriler ile onu zamanla yeni bir ahlak öğretisine doğru götürmüştür. Ona göre ne din ne bilim ne de sanat iddia ettikleri gibi tüm sorulara cevap verememektedir. Dahası insanın kadim sorularına / sorunlarına da cevap bulmada yetersizdir.

Tüm bu çelişkiler içerisinde Tolstoy, İncil'in 'kötüye karşı koymayın' öğretisini 'kötüye şiddetle karşı koymayın' şeklinde yorumlamış ve modern bilimi ve sanatı yozlaşmış alanlar olarak tarif ederken dinden ahlaka doğru giden bir yolun yolcusu olmayı tercih etmiştir. Saf din olarak tanımladığı bu yol, taklitçi, hazcı ve çıkarıcı ilişkilerin kurumsallaştığı kilise, bilim ve sanatın aksine sevgiyi temel alır. Öyle ki bu sevgi onun dinsel bilinç olarak adlandırdığı ve tüm toplumlarda mutlaka var olduğunu düşündüğü bir anlam dünyasına tekabül eder. Bu nedenle Tolstoy'un yazmış olduğu eserlerde inanç, mutlak sonsuzluk ve sevgiyi, ölümü ve sadeliği bütün yalınlığı ve edebi ihtişamıyla görmemiz mümkündür.

Anahtar kelimeler: Din Sosyolojisi, Bilim, Din, Sanat, Tolstoy.

AGAINST RELIGION, SCIENCE AND ART: AN EXTRAORDINARY LIFE SEARCHING FOR MORALITY, TOLSTOY

Tolstoy, perhaps one of the most widely read writers in world history, appears as an important name who influenced many different fields with her extraordinary life and the world of thought as well as her skill and reputation in

^a Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, mbirekul@gmail.com

the world of literature. Tolstoy, who searched for answers to the ancient questions of human history in his own scale, especially in the second half of his eighty-two years of life, did not hesitate to criticize religion, science and art in order to find the answers to these questions. This questioning attitude of his not only recommended a new moral doctrine but also put him in an unforgettable place in history as a freedom fighter beyond his time. In this sense, in order to understand Tolstoy, it is necessary to focus on his mission of seeking rights and morals as well as his literary and artistic identity, which makes him one of the most read names in the world. Thus, it would be a great injustice to describe Tolstoy as just a good writer. His extraordinary life has a great role in attributing him to many titles such as conscience pioneer, anarchist, soldier, moral and religious teacher, environmentalist, war correspondent, social reformist, as well as authorship.

Tolstoy, who is not content with being an author of world-famous novels and literary masterpieces in his journey of life, is also a name in the world of thought as a thinker who tries to understand life in a real sense and therefore constantly seeks answers to questions that occupy his mind in the triangle of religion, art and science. He never met religion, science and art with a basic acceptance, and he never adopted the position of the positivist hedonist world against Christianity, especially brought by his age. However, his view of Christianity is always knotted in the thought that there are some dilemmas. Therefore, Zweig defines Tolstoy as "artificial Christian".

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

***Ona nasıl ulaştığı, insanın
ulaştığı mükemmel ahlaki
seviyeden daha önemlidir.***

(Yaşlılık Güncesi'nden)¹

Giriş: Tolstoy'un Sıra dışı Yaşamı ve Düşünce Dünyası

Dünya tarihinin belki de en çok okunan yazarlarından birisi olan Tolstoy, edebiyat dünyasındaki mahareti ve şöhretinin yanı sıra gerek sıra dışı yaşamı gerekse düşünce dünyası ile çok farklı alanları etkilemiş önemli bir isim olarak belirmektedir. Seksen iki yıllık yaşamının özellikle ikinci yarısında insanlık tarihinin kadim sorularına kendi ölçeğinde cevaplar

¹ Aktaran Zweig, 2017: 249.

arayan Tolstoy, bu sorularının cevabını bulabilmek adına dini, bilimi ve sanatı kıyasıya eleştirmekten de geri durmamıştır. Onun bu sorgulayıcı tavrı hem yeni bir ahlak öğretisini salık vermiş hem de kendi zamanını aşan bir özgürlük savaşçısı olarak onu tarihte unutulmaz bir yere koymuştur. Bu anlamda Tolstoy'u anlamak için onu dünyada en çok okunan isimlerden birisi yapan edebi ve sanatçı kimliği yanında onun bir hak ve ahlak arayıcısı misyonuna da odaklanmak gerekmektedir. Zira Tolstoy'u sadece iyi bir yazar olarak tanımlamak ona yapılmış büyük bir haksızlık olacaktır. Ona yazarlığın yanında vicdan öncüsü, anarşist, asker, ahlak ve din öğretmeni, çevreci, savaş muhabiri, sosyal reformist gibi (Winstanley, 2016: 8) pek çok sıfatın yakıştırılmasında sıra dışı yaşamının payı büyüktür.

Lev Nikolayeviç Tolstoy 28 Ağustos 1828'de doğmuş ve 07 Kasım 1910'da ölmüştür. 19. Yüzyıldaki çoğu Rus yazarının teknik bakımdan eşraf sınıfına girmesine karşın, büyük yazarlar içinde en yüksek sosyal mertebeden gelen sadece oydu. Her iki ebeveyn tarafı aristokrat olmakla birlikte yerel yönetime hükmeden, sarayda bir yeri olan ve prenslerin kulak verdiği eski derebeyi sınıfına mensuptu. Ancak Tolstoy ebeveynlerinin yoksulluğu ve erken ölümü nedeniyle üst düzey bir saraylı, diplomat ya da subay olma haklarından hiç yararlanmadı. Yüksek aristokrat statüsünün ona sağladığı tek şey özgürlüktü. Tolstoy'un bu yönü ile başka herkesin bağımlı olduğu bir ülkede özgür bir kişi olmanın statü bakımından garip bir gerçek dışılık duygusunu yaşadı ancak Tolstoy bu yönünü / talihini hiçbir zaman tam olarak değerlendiremedi. O hayatının büyük bir bölümünü köylülerle geçirmiş, dış dünyaya çıkışları da kısa süreli olmuştur. Kırım savaşında askerlik yapan Tolstoy, Avrupa'ya kısa süreli iki gezisinde İtalya, Fransa, Almanya ve İngiltere'yi gördü. Rusya içinde bile seyahat tecrübesi kısıtlıydı. Moskova'nın zengin konaklarından tiksindiği kadar, St. Petersburg'un aydınlarından da nefret etme noktasına vardı. Orta yaşının sonuna kadar, kendi aile çevresi dışında çok az dost edindi ve zamanının büyük bölümünü Moskova'ya 210 km uzaklıktaki kır malikanesinde geçirdi.

Dünyadan kopukluğu ve doğuştan gelen ayrıcalığı, kariyerinin ikinci yarısında hükümetin çok etkili ve sert bir muhalifi olmasına karşın başının hiç derde girmemesini kısmen açıklamaktadır. Rus hükümetinin susturmaya cesaret edemediği tek ses neredeyse Tolstoy'dur. Sosyalist devrimciler ve dinsel muhaliflerin birçoğu çeşitli cezalara çarptırılırken Tolstoy ordunun gaddarlığını, sosyal hiyerarşinin eşitsizliğini, şehirli yoksulların yaşadığı sefaleti ve eziyeti, açların mahrumiyetini kıyasıya eleştirirken bir şekilde bu cezaların muhatabı olmadı. Onun bu eleştirileri sadece sansür ile karşılık buldu. Tabi ki devletin bir yazarı öldürmeye kalkışmasının zorluğuna ve

edebi dehaya duydukları saygıya karşın Tolstoy kalemini sürekli diri tuttu ve o yıllarda çok az bir kesimin benimseyebileceğini önemsemeden, barışseverlik, vejetaryenlik, İncil okuma ve kendi bezini dokuma gibi önerilerini iletmekten geri durmadı. Bu nedenle onun fikirleri Rusya’da bireysel özgürlüğün bir temsili halini aldı. O var olduğu sürece çok sayıda Rus bireysel özgürlük ihtimalinin acımasız, arsız, bürokratik bir tiranlık karşısında kişisel onuru sürdürmenin pek imkânsız olmadığını hissetti. Öldüğü zaman Rusya’nın her yanında gösteriler olması bundandı. Öğrenciler sokaklara döküldü, polis anarşist avına çıktı. Binlerce kişi Tolstoy’un tabutunu defin yerine kadar izledi (Bkz: Wilson, 2016: 22-23). Ailesi eksiksiz bir Ortodoks cenaze töreni için Tula piskoposuna başvurmasına karşın, kilise yetkilileri buna izin vermedi. Böylece Aziz Viladimir’le Rusya’nın Hristiyanlığı benimsemesinden bu yana, Tolstoy halkın kilise ayini olmadan defnettiği ilk kişi oldu. Ama bu seküler bir cenaze töreni olarak nitelendirilemezdi. Huşu içindeki büyük kalabalık, kadim Rus cenaze ilahilerini okuyarak, rahiplere kafa tuttu. Tabutun geçişi sırasında polisler dışında herkes şapkasını çıkardı ve birçoğu dizüstü çöktü. Dünya tarihinde halkın sevgisini kazanmanın en olağanüstü gösterilerinden biriydi bu. Böyle bir cenaze töreninin düzenlendiği hiçbir romancı yoktur. Ama bunu sağlayan şey romanlarına duyulan saygı değil, yaptığı yarı delice ve donkişotça işlerdi, şimdi çoğu okurun okumaya değmez bulduğu ciltler dolusu eserdi (Wilson, 2016: 467). Onu kendinden önceki (Puşkin ve Turgenev gibi) ve çağdaş (Dostoyevski ve Gorki gibi) Rus yazarlardan ayıran en önemli özelliği de esasında bu idi (Noyes and Hart, 1918: 5).

Buradan bakıldığında Tolstoy’un hayatını sıra dışı yapan unsurlardan birisi de onun düşünce dünyasındaki gerilimler ve muammalardır. Zira o özellikle hayatının ilk gençlik dönemlerinde sahip olmayı arzu ettiği her şeye ulaşan bir insandır (Bkz: Tolstoy, 2018a, 2018b ve 2018c). Kendi halkı içinde itibar gören, istediği kadınla evlenen, çocukları olan ve kendi deyimi ile “mutluluğu sınır tanımayan” güçlü bir adamdır. Tolstoy, ellili yaşlarına geldiğinde ise hayatında ve düşünce dünyasındaki karmaşalar ortaya çıkmaya başlar. Bir anda mutluluktan mutsuzluğa, sosyal ilişkilerden tecride, hayatın hazlarının peşinde olmaktan buhranlara doğru yaşanan bu değişimin sebebi ise koskoca bir “hiç” olarak belirir. Tolstoy nesnelerin arkasındakini hiçlik olarak görmüş, fani varlığın ardındaki sonsuz hiçliğe odaklanmıştı. Hiçliği insanlığın bir yazgısı olarak görüyor ve onu nihilizmden farklı kılacak şekilde varlığın anlamı üzerine bütün cesareti ve heyecanı ile düşünmeye devam ediyordu.

Zweig’in cümleleriyle özetlememiz gerekirse Tolstoy, “otuz yıl

boyunca, yirmi yaşından elli yaşına kadar, yaratıcı olarak yaşamını tasasız ve özgür bir şekilde geçirdi. Otuz yıl boyunca, elli yaşından ölümüne kadar ise sadece erişilmez olana zincirlenmiş bir şekilde anlaşılmaz olanı kavramak, hayatın manasını ve özünü anlamak için çırpındı. Kendine bu büyük görevi yükleyinceye kadar güçlkle karşılaşmadı: gerçeği bulmak ve sadece kendisini değil, tüm insanlığı da kurtarmak için savaştı. Böyle bir sorumluluğu yüklenmesi onu bir kahraman, hatta hemen hemen bir aziz yaptı, bu uğurda ölmesi ise insan neslinin en insancılı.” (Zweig, 2017: 250 vd.)

Bu çalışmada Tolstoy’un özellikle hayatının ikinci yarısında (hayatı ile ilgili geniş bilgi için bkz: Leon, 2015) odaklandığı konular ve sorular açısından nasıl bir arayışın peşinde olduğu ve bu anlamda verdiği pek çok eserden yola çıkarak onun çağını aşan düşünce dünyasına dair çıkarımlarda bulunulmaya çalışılacaktır. Özellikle Tolstoy’un anlam ve ahlak arayışında kilit kavramlar olan din, bilim ve sanat üzerinden dünyayı nasıl anlamlandırdığı ve nasıl bir ahlak kurguladığı betimlenecektir.

A. Dine Karşı Bir Din Arayışı

Ellili yaşları Tolstoy’un hayatında önemli bir değişimin işaretidir. Bu yaşlar yazarın artık dünyaca üne kavuşan eserlerini (özellikle Savaş ve Barış ve Anna Karanina) tamamladığı bir dönemde içinden çıkamadığı sorularla muhatap kılan ve bu soruların onu neredeyse intihara açık bir melankoliye götürdüğü bir vasatı salık vermektedir. Bu dönemde Tolstoy içine düştüğü hiçliği anlamlandırmak için bir taraftan ölümü dehşet verici bir şekilde çekici buluyor, diğer taraftan ise manevi açlığını giderecek, kendisine cevaplar bulabilecek bir hayata da göz kırpyordu. Bu noktada Tolstoy’un yaşamının yönünü belirleyen olgu ise din olmuştu. Onu Tanrıya inancı yeniden keşfetmeye yönelten şey ise basit insanların bütün canlılığıyla sürdürdüğü hayat bilincinin ta kendisi idi. Tolstoy aşırı nihilizme doğru giden bu din yolculuğunu 1870’lerin sonunda itirafları ² olarak bilinen eseri ile başlattı. Sonrasında Rus Ortodoks teolojisine ve kökenine karşı yaptığı eleştirel incelemeler ve İncil’in yeni geliştirilmiş bir çevirisi ile keşfettiği inancı toplumda gördüğü ahlaksızlığa karşı dillendirmekten uzak durmadı (Bartlett, 2011: 8).

Hristiyan bir ailenin çocuğu olan Tolstoy, bir Hristiyan olarak vaftiz edilmesine rağmen (Tolstoy, 2018a) gençlik yıllarına geldiğinde dindarlık onun için bir şey ifade etmiyordu. Zira toplumda **dindarlar ile dindar**

² Tolstoy çocukluğundan itibaren dine bakışını otobiyografi olarak kaleme aldığı üçlemede (Çocukluk, İlk Gençlik, Gençlik) ve özellikle ellili yaşlarda kaleme aldığı “İtiraflarım” kitabında özetlemiştir.

olmayanlar arasında ahlaki bir farklılık göremediğini bu nedenle de çocuklukta öğrendiği bilgilerin gençlikte anlamsızlaştığını düşünen Tolstoy, o zamanki inancını şu sözlerle özetliyordu.

“Tanrıya inanmıyordum artık ama inkâr da etmiyordum. O zamanki inancım mükemmelleşmeye olan bir inançtı. Özellikle de ahlaki mükemmelleşmeye.” (Tolstoy, 1994:19)

Gençlik yıllarında hayatın hazlarını yaşamaya odaklanan Tolstoy yirmili yaşlarda girdiği edebiyat çevrelerinin de etkisi ile edebiyatın önemine ve bilhassa da ilerleme fikrine kendisini kaptırmış durumdaydı.

Edebiyatın önemine ve hayatın ilerleyişine olan bu inanç bir dindi ve ben de bu dinin rahiplerinden biriydim. (Tolstoy, 1994: 23)

Tolstoy’un çok fazla sayılamayacak seyahatlerinden biri olan ilk Avrupa Seyahati bu ilerleme fikrinin onda etkili olmasının en önemli sebeplerinden birisidir. Onun düşünce dünyasındaki en önemli hareket noktası ilerlemeye uygun davranılması olarak belirmişti. Bu aynı zamanda bir mükemmeliyetçi bakışı da beraberinde getirmiştir. Ancak ikinci Avrupa gezisi ve bu gezisinde Paris’te görmüş olduğu giyotin ile idam sahnesi Avrupa ve ilerleme fikrinden onu uzaklaştırdı. Yine bu yıllarda kardeşinin ölümü onun hayatı boyunca ölümle yüzleşmesini ve cevabını bulamadığı sorularını sormasının bir başlangıcı olarak belirecekti (Zweig, 2017: 263). Zira bu kadar iyi bir insan neden bu kadar genç yaşta ölüyor? sorusu izah edemediği bir soru olarak zihnini kurcalamaktaydı. Bu durum Tolstoy’un arayışını köyde yaşam ile sonuçlandırmıştır. Bir köy okulu kuran Tolstoy, kendi deyimi ile “*edebiyattaki bu sahte ilerlemecilik yerine gerçek bir iş yapmaya*” koyulmuştu. (Tolstoy, 1994: 29)

Tolstoy’un hayatındaki dönüm noktalarından birisi de evliliğidir (Bkz: Winstanley, 2016, Wilson, 2016). Zira onun deyimiyle mükemmelleşme çabası kendisini hayatı idare etmeye dönmüştü. Ama bu telaş bile onun hayatını anlamlandıracak iki sorunun cevabını bulmaktan kendisini alıkoyamamıştı. **Ne için? Peki sonra ne?** Cevap arıyordu çünkü kendi deyimiyle insan cevap bulamazsa yaşayamazdı (Tolstoy, 1994: 33). Bu çabanın onu getirdiği nokta ise hayatın anlamsız olduğu idi. Hayattan korkuyor, kaçıyor ama yine de bir şeyler ümit ediyordu. (35) Neyi başarırısam başarayım ne elde edersem edeyim unutulacak ve ben hayatta olmayacağım. **O zaman bu çaba niye?** Sorusu şekillendi. Ama kendisini ölümle burun buruna getiren soruları sormaktan bir an vazgeçmedi Tolstoy.

Hayatın anlamını kavrayamazsın düşünme yaşa! Deseler de bunu yapamam. Çünkü bunu daha önce çok yaptım. Şimdi yapmam

gereken beni ölüme götüren günü ve geceyi seyretmektir. Çünkü hakikat, ölümdür. (Tolstoy, 1994: 35)

Bu vasatta Tolstoy'un ilk yargıladığı alan pozitif bilim olarak kendisini göstermektedir. Bilimin bu sorulara cevap vermekten çok içinden çıkılmaz bir çaresizliğe götürdüğünü düşünen Tolstoy, bilimin ulaşabileceği tek hakikatin anlamın anlamsızlığı olduğunu belirtir. Bilimin uğraşı alanının insan hayatıyla hiçbir ortak yanı olmayan iddialarını büyük bir vakar ve ciddiyetle ispatlama olarak gören Tolstoy, hayatın sorularını çözmesi gerektiğine inandığı Sosyoloji, Fizyoloji, Psikoloji ve Biyolojide şaşırtıcı bir düşünce yoksulluğu ve muğlaklık içinde olduğunu düşünmektedir (Tolstoy, 1994: 43). Ona göre bilim aslında hayatın temel sorularını düpedüz bilmezden gelirken kendine has sorunlarla uğraşan bir alan olarak tezahür etmektedir. Tolstoy bilimsel anlamda en çok bel bağladığı bilimin felsefe olduğunu zikrederken en çok hayal kırıklığını da bu bilimde bulduğunu belirtir. Varlık ve anlamı üzerine sorulan sorulara cevap bulmaktan öte felsefenin de aslında aynı soruları sorduğunu belirten Tolstoy, felsefenin de kendisini götürdüğü bir yol olarak hiçliğe ulaşır (Tolstoy, 1994: 54-58). Bu dönemdeki temel düşüncesi *'Her şey boş. Doğmamış olana ne mutlu. Ölüm, hayattan daha iyi, hayattan kendini kurtarmak gerek.'* olarak tezahür etmektedir (Tolstoy, 1994: 59). Bu buhranlı döneminde onu ölüme / intihara götürmeyen tek şeyin hayatın anlamsız olduğuna dair içinde hala bir şüphenin olmasıdır (Tolstoy, 1994: 66).

Tolstoy her şeyi rağmen içindeki şüpheleri giderecek bir kavram olarak sonsuzluk kavramına sarılır. Ölüm ancak ölümsüzlükle ilişkilendirilirse anlam kazanır. İnsanın yaşayabilmesi için ya sonsuz olanı görebilmesi gerekir ya da hayatın anlamı konusunda ölümlüyle ölümsüzü eşit sayan bir açıklamaya ulaşmış olması gerekir (Tolstoy, 1994: 77). Tolstoy'un inançla tekrar barışması diyebileceğimiz bu süreçte onu tatmin etmeyen bir diğer konu ise çevresindeki dindarların tutumudur. Onların inanç dedikleri şey bir açıklama değil bir bakıma hayatın anlamının bir çeşit karartılışı olarak karşımıza çıkmaktaydı. Onun deyimiyle *'İşte bizim çevrenin dindarları aynı benim gibi refah ve bolluk içinde, işlerini büyütmeye ya da ellerinde tutmaya çalışıyorlar. Feragatten, acıdan, ölümden korkuyorlar ve aynı benim gibi öteki inançsızlar gibi yaşıyorlardı.'* (Tolstoy, 1994: 83) Bu tarz inanç ona göre epikürcü bir anlayıştan farklı bir şey değildir. Oysa Ona göre sade halkın inancı öyle değildi. Onlar hayatın ve ölümün anlamını biliyorlar. Sessizce günlük işlerini yapıyorlar. Fedakarlıklara, acılara katlanıyorlar, yaşıyorlar ve ölüyorlardı. Ve bunda da kibirli bir yokluk değil, bir nimet görüyorlardı (Tolstoy, 1994: 86). Bu nedenle Tolstoy'un düşünce dünyasında

basit Rus halkı üzerinden yapmış olduğu çıkarım ve sadelik fikri çok etkili olmuştur. Ona göre bolluk içerisinde bir hayat, hayat değil ancak onun yansımasıdır. Aslında onu kavramamızı da imkânsız hale getiren odur (Tolstoy, 1994: 100). Öyle ki bu yaklaşımın gündelik yaşamdaki tezahürleri Onu Rusya’da yavaş yavaş yayılan bir akımında lidri konumuna taşıyordu. Artık onu takip edenler kendilerine ‘Tostoyanlar’ (Tolstoyans) adını veriyorlar ve en saf yaşamı sürdürmek para ve maldan sıyrılıyor ve alın terini hak ederek yaşamak konusunda yarışıyorlardı ((Bartlett, 2011, 11).)

Tüm bunların ışığında Tolstoy’un dini ve bilimi sorgulama sürecinde O’na kendi ahlaki düsturlarını çizme imkânı sağlayacak çok önemli kavramlara ulaştığını söylememiz mümkündür. Tolstoy’un yaşadığı dönemde kilise ve Hristiyanlık üzerine yaptığı araştırmalarda³ temel atıf yaptığı konulardan birisi ölümü bir sonsuzluk düşüncesi ile bütünleştirebilmektir. Zira sonsuzlukla birleştirilmeyen ölüm düşüncesi bu dünyayı imar edecek olan ahlaki öğretileri uygulatamadığı gibi bizatihi epikürcü bir anlayışla ölmekten her şeyi yapabilmeyi salık vermektedir. Onun için önemli olan kavramlardan birisi olan sevgi de esasında bu sonsuzluk düşüncesinin bir tezahürüdür. Bir diğer önemli nokta ise dindarlar üzerinden ulaşmış olduğu sadelik fikridir. Zira hayatı anlamak ancak sadelikten geçebilir. Gösterişli hayatlar içerisindeki dindarlık gerçek hayat olamaz, olsa olsa bir yanılsamadır.

Tolstoy açısından dikkat çekici noktalardan birisi de bulunduğu çağın pozitivist düşünce dünyasının aksine dinle bu denli hesaplaşmanın onu bilime ve aklın üstünlüğüne götürmemesidir. Zira o çağındaki pek çok düşünürün yaptığı gibi dinden kaçış ve bilime teslim oluş şeklinde bir seyir izlememiş aksine aynı eleştirileri bilime de yöneltmiştir. Bilimi hayatın dışında kendi yarattığı gündemin sorularını cevaplayan bir alan olarak tarif eden Tolstoy, sorularına cevap bulmak için yöneldiği bu alanın da onu tatmin edecek bir ahlak öğretisi ve cevap üretmediğini de oldukça sert bir şekilde deklare etmiştir. Bu anlamda belki de son durak olarak sanatı bu arayışın bir parçası olarak kurgulamak istemiştir.

B. Modern Bilim ve Sanata Karşı Gerçek Bilim ve Sanat Arayışı

Tolstoy’un ahlak arayışı içerisinde kıyasıya eleştirmekten çekinmediği alanlardan birisi de şüphesiz sanattır. Yetmişli yaşlarında bir ustalık eseri

³ Bkz: Tolstoy’un dine getirdiği eleştiriler İtiraflarım kitabının yanı sıra ‘Din Nedir? (Tolstoy, 2007) tanrının Egemenliği İçimizdedir (Tolstoy, 2005), İncanım Neden İbarettir? (Tolstoy, 2006) ve Bilgelik Kitabı (Tolstoy, 2013) gibi eserlerinde de yoğun bir şekilde işlenmiştir.

olarak yazdığı ve kendisinin üzerinde en çok çalışma yaptığı eser olarak (15 yıl) takdim ettiği Sanat Nedir? kitabı yazarın modern sanatı temel argümanları üzerinden tartıştığı bir eser olarak dikkat çekmektedir. Ona göre, *insanoğlunun bilincinde gitgide daha belirsiz, sisli, uçuk bir kavrama dönüşen sanat yine insanoğlunun savaşımlardan sonra en çok gücü harcadığı bir alan* (Tolstoy, 2018d: 4) olarak da tezahür etmektedir. Tolstoy hayatının büyük bir bölümünde verdiği eserlerde gerçek bilim ve sanat adına bu eleştirilerini dile getirmekten geri durmadığını vurgular (Roland, 2018:68).

Tolstoy sanata yaklaşımını belirlerken modern sanatın üzerinde durduğu güzellik kavramından yola çıkar. Zira ortalama modern bir insan sanat dendiğinde ilk olarak güzel olanı anlar. Ancak Tolstoy'a göre temel sorun güzel olan ile iyi olanın modern dünyada bir olarak anlaşılmasıdır. Zira iyi olan güzel olanı kapsar ama tersi her zaman doğru değildir (Tolstoy, 2018d: 17). Sanatın temeline güzelliğin (estetikğin) konulması onun anlaşılmasını da zorlaştırmaktadır. Hatta sanatın modern dünyada haz üzerine kurulmasının da en önemli sebeplerinden birisidir. Ona göre:

Uğruna milyonlarca insanın emeğinin, hatta insanların yaşamının, ahlakının feda edildiği sanatın ne olduğu sorusuna estetikçilerden aldığımız hemen hemen her yanıt, sanatın amacı güzelliktir, güzelliği ondan duyduğumuz hazla algılarız, sanattan haz duymak iyi ve önemli bir şeydir'e indirgenebilecek bir yanıttır. Yani, haz iyi bir şeydir, çünkü o hazdır, benzeri bir yanıttır bu. Başka bir deyişle, sanatın tanımı olarak benimsenen şey, sanatın tanımı değil, gerek sanat denilen ne idiği belirsiz sanal kavram adına insanların katlandıkları özverileri, gerekse var olan sanatın bencil hazzını ve ahlaksızlığını haklı çıkarmak için kurulmuş bir tuzaktır yalnızca. O bakımdan da –böyle bir yargı ne denli tuhaf karşılanırsa karşılanırsan sanat üzerine dağ gibi kitaplar yazılmış olmasına karşın, bugüne dek sanatın doğru dürüst bir tanımı yapılamamıştır. Nedeni de sanat kavramının temeline güzellik kavramının konulmuş olmasıdır (Tolstoy, 2018d: 46).

Ona göre estetik etiğin bir ifadesinden başka bir şey değildir. Eğer duygular iyi ve yüceyse sanat da iyi ve yüce olacaktır ve bunun tersi de mümkündür (Troyat, 2004: 725). Sanatın haz ekseninden kendisini kurtarması gerektiğini belirten Tolstoy sanatı şu şekilde tarif eder.

Sanat, metafizikçilerin dedikleri gibi gizemli bir düşüncenin, güzelliğin, Tanrı'nın tezahürü değildir; yine sanat, fizyolog estetikçilerin dedikleri gibi insanın birikmiş fazla enerjisini akıtmak için başvurduğu bir oyun da değildir; sonra sanat, duyguların

birtakım işaretlerle dışa vurulması da değildir; güzel nesneler üretilmesi hiç değildir ve en önemlisi haz duymak değildir. Sanat, hayat için zorunlu olan, tek bir insanın ve bütün insanlığın esenliğe yürüyüşü için zorunlu olan, insanları aynı duygular çevresinde birleştiren ilişkiler ortamıdır (Tolstoy, 2018d: 51).

Sanatı bu duygu aktarımı ve insanlığın esenlik yürüyüşünden çıkaran ve haza indirgeyen bu anlayışın sebepleri üzerinde duran Tolstoy, sanat ne oldu da sadece haz ile ilişkilendirilmesine rağmen her zaman iyi olarak kabul edilen bir şey oldu? sorusuna cevap arar. Buna cevap olarak da sanatın hitap ettiği iyi ve kötü kabullerinin ve duygularının temelini çizen bir olgu olarak dinsel görüşün çok önemli olduğunu belirtir. O'na göre bu dinsel bakış açısı Ortaçağ Avrupa'sında giderek kilise dini tarafından yok edilmiş önce sadece aristokratların sahiplendiği sonrasında ise tüm halk katmanlarında karşılığı olmayan bir olguya dönüşmüştür. Bu nedenle Avrupa için bilim ve sanata dönüş, eski Yunandaki kaba sanat anlayışını merkeze alan 'haz' üzerinden olmuştur (Tolstoy, 2018d: 61-62).

Bu nedenle Tolstoy'a göre Rönesans özellikle batının sanattan yoksun kalmaya başladığı bir süreç olarak görülmektedir. Özellikle aristokrat sınıfın dinden uzaklaşması halkın sanatı ve efendilerin sanatı gibi bir ayrımı doğurmuş ve sanat seçkin insanların yüksek hazlarına hizmet eden bir alana dönüşmüştür (Tolstoy, 2018d: 76). Zira Avrupalı yüksek sınıfların kilise Hristiyanlığına inançsızlıklarının sonucu, dinsel bilinçten kaynaklanan yüce duyguları yansıtma amacı taşıyan sanat etkinliğinin yerini, belirli bir gruba en yüksek hazzı verme amacı taşıyan sanat etkinliğinin alması olmuştur. Ve sonuçta uçsuz bucaksız sanat alanı içinde, yalnızca belli bir grup insana haz veren etkinlikler sanat olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Bkz: Leon, 2015).

Bunun yarattığı ilk sonuç, sanatın o kendine özgü, sonsuz çeşitlilikte ve derinlikteki dinsel içeriğinden yoksun kalması, yoksullaşmasıdır. Sanatın dinsellikten yoksunlaştırılması halktan da koparılması anlamına gelmiş ve sanat yoksullaşmıştır. Ayrıca varlıklı sınıf bazında da sanatta belli duyguların belirginleşmiştir. Önceleri övgü ve gurur, sonrasında cinsel tutku ve en sonunda yaşamdan duyulan iç sıkıntısı (keder) sanatta belirginleşmiş ve son kertede sanat en bayağı duygu olan kösnüllüğe indirgenmiştir (Tolstoy, 2018d: 81). Bir başka sonuç ise, küçük bir grup insanı dikkate aldığı için bu sanatın biçimsel güzelliğini yitirerek aşırı süslü, tumturaklı ve belirsiz bir niteliğe bürünmesidir. Modern sanat daha çok ayrıksılaşmış, giderek daha karmaşık süslü, bulanık bir hal almıştır (Tolstoy, 2018d: 83). Önceleri sanat geniş kitlelerin anlaması için yapılırken giderek puslu, gizemli olmaya ve

çekiciliğini buradan elde etmeye başladı. Bu sanatta dekadantlık adı verilen uç noktaya kadar vardı. Son ve en önemli sonuca gelince, sanatta içtenliğin sona ermesidir. Bu, uyduruk ve ussal bir sanatı doğurdu (Tolstoy, 2018d: 77). Artık üretilen şey sanata benzer ama sanat değildir. Özellikle sanatın halktan ayrılarak üst sınıfın ürettiği bir şey haline gelmesi bir sanat taklidini gündeme getirmiştir. Bu taklidi sanata benzetmek için bazı yöntemler geliştirmişlerdir. Tolstoy'a göre bunlar: Ödünçleme, Öykünme, Şaşırtma ve İlginç olmadır (Tolstoy, 2018d: 106).

Bu açıdan bakıldığında Tolstoy **estetik**in yerini **etkilemenin** aldığı bir sanattan bahsedebileceğimizi söyler. Zira bir sanat eseri üretebilmek için bazı koşullar vardır. Bu koşulların başında sanatçının **dünyayı kavrayış açısından zamanına göre yüksekte olması** gerekir ki, birtakım duyguları yaşayabilsin ve bunları insanlara aktarabilsin. Bir de yetenek gereklidir (Tolstoy, 2018d: 124). Bugün sanat üretenler ise belirttiği dört tekniği kullanarak ortalama zekayla sanatı üreten insanlardır. Tolstoy'un sahte sanat dediği bu sanatın üretilmesinde etken olan bazı toplumsal koşullar da dikkat çekicidir. Toplumda sahte sanat yapıtlarının üretilmesinde etken olan üç koşulu: yapıtlarına karşılık sanatçılara çok yüksek teliflerin ödenmesi, bunun sonucu olarak sanattan geçinmenin yani profesyonelliğin yaygınlaşıp kurumsallaşması ve sanat okulları olarak sınıflandırır.

Tolstoy'a göre sanatın bölünmediği ve dinsel sanatın el üstünde tutulduğu dönemde ödüllendirilme gibi bir refleks söz konusu değildi. Ama sanat üst sınıfın bir işi haline dönüşünce giderek bir meslek halini aldı (Tolstoy, 2018d: 129). Profesyonel sanatçı sanatıyla yaşar ve sürekli bir şey uydurmak zorundadır. Oysa tarihte kimin ürettiğini dahi bilmediğimiz eserler var. (130) Ona göre profesyonelleşmenin en önemli göstergelerinden birisi de eleştirmenlerdir. Tolstoy eleştirmenleri akıllılar üzerine değerlendirmede bulunan ahmaklar olarak tarif eder. Sanatçı duygusunu eserine yansıtmış bu yolla da duygularını aktarmayı başarmış ise burada açıklanacak bir şey yoktur. Eleştirmenler esasında sanata kapılma yetenekleri en az olan kişilerdir. Bu nedenle kalemlerini gözü pek kullanırlar. Dinsel bilincin olduğu yerde sanat eleştirisi diye bir şey yoktur. Halk sanatının iç ölçütü dinsel bilinçtir. (Tolstoy, 2018d: 132- 133). Eleştirmenlerce övülen her sahte yapıt, aralığında ikiyüzlülerin süzülüp geçtiği bir kapıdır sadece.

Sanatın bir meslek olması ise o mesleği öğretecek yöntemleri aktaran okulları doğurmuştur. Sanat duygu aktarımı ise bunu okulda öğretemezsiniz. Okulda öğretilebilecek tek şey sanatçıların yaşadıkları duyguları başka

sanatçılara nasıl aktarabilecekleridir. Bu da sadece taklidin yayılmasını sağlar. Resimde de müzikte de edebiyatta da eski ustaların yöntemlerini yinelemekten ibarettir (Tolstoy, 2018d: 135). Okullar sanatı değil sanata benzeyen şeyi anlatır. Bu okullarda sanat değil, ikiyüzlülük öğretilir. Tıpkı din adına protestan okullarında papazların yaptıkları gibi. Ona göre '*bir din okulunda, görevi insanlara din öğretmek olan birini yetiştirmek nasıl imkansızsa, sanat okullarında sanatçı yetiştirmek de öyledir*' (Tolstoy, 2018d: 138).

Sanatın kendi deyimiyle gerçek ile taklit arasında sıkıştığı bir dönemde gerçek sanatı anlamamanın yolları üzerinde de duran Tolstoy, bunun ancak özünde bozulma yaşamayan insanlar tarafından anlaşılabilceğini belirtir. Ona göre gerçek sanatı anlayacak insan **zevki iğfal edilmemiş** insandır. Doğal olarak kendinde bulunan özellikler bozulmamışsa doğru sanatı bulur. Zevki iğdiş edilmiş insan öğrendiklerini devreye sokar ve bu da onun kafasını karıştırır. Bugün ise toplumdaki pek çok insan bunu ayırt edecek durumda değildir (Tolstoy, 2018d: 160). Zira insanlar taklidi, taklidin taklidini benimserler: zira taklitler her zaman göz alıcı, gösterişli, gerçek sanat ise alçakgönüllü, gösterişsiz, yalındır (Tolstoy, 2018d: 166).

Son kertede Tolstoy'a göre sanat insanın mükemmelliğe doğru yürüyüşünün bir aracıdır. Bunun yanında nasıl ki bilginin evrimi insanların iletişimi ile gerçekleşiyorsa duyguların evrimi de sanat yoluyla gerçekleşir. Daha düşük düzeyli insanların gönenci için daha az gerekli duygular dışlanarak yerine daha iyi, daha gerekli duygular getiriliyorsa sanat amacını gerçekleştirmiş demektir.

Duyguların değerlendirilmesinde, yani şu ya da bu duygunun daha iyi ve insanlığın esenliği, gönenci için daha gerekli kabul edilmesinde belirleyici olan din bilincidir (Tolstoy, 2018d: 133). Her toplumda geçerli bir din bilinci vardır. Bir toplum yaşıyorsa bu bilinç var demektir. Eğer yok gibi görünüyorsa bu bizim onu görmek istemememizden kaynaklanır. Sanatla aktarılan duygular ise her zaman bu din bilinciyle değerlendirilmiştir. İnsanlar kendi zamanlarındaki din bilinci ile paralel sanatları öne çıkarmışlardır. Eski yunanda güzellik, güç, yüreklilik sanatı belirlerken Yahudilerde tanrıya boyun eğme üzerine üretilen sanat öne çıkmıştır. Diğer sanatlar bu bilince aykırı olmamak şartıyla caiz görülmüşler, kınanmamışlardır. Bugün yaygın bir anlayış var ki o da *din artık geride bırakılmış* kör bir inanıştır. Bu nedenle bugün sanatın değerlendirileceği ortak bir bilinçten söz edilemez (Tolstoy, 2018d: 175). Rönesans'ın en büyük yanılsı, dinsel sanata değer vermekten, onu önemli görmekten vazgeçmesi

değildi. Yanlış yalnızca insanların haz duymaları amacını güden, değersiz bir sanatı dinin yerine koymaları, hiçbir zaman onların verdikleri önemi, değeri hak etmeyen böyle bir sanatı öne çıkarmaları, teşvik etmeleri idi (Tolstoy, 2018d: 177).

Sanat Nedir? kitabını yazdığı dönemlerde günlüğüne düştüğü şu notlar aslında onun bakışını da bir bakıma özetlemektedir.

'Dün Fet'in kitaplarına, romanlarına, öykü ve şiir kitaplarına göz attım. Yasnaya Polyana'daki hayatımızı, birlikte bitmez bilmek bir şekilde piyano çalışmamızı hatırladım ve tüm bu müziğin, bu romanları ve bu şiirlerin sanat olmadığını, insanların buna hiç ihtiyaç duymadığını, bunun sadece tembellerin ve asalakların eğlencesi olduğunu, hayatla hiçbir alakasının olmadığını açık bir şekilde anladım; romanlar, öyküler, birbirine gönlünü kaptıran iki insanın iğrenç halini hatırlatıyor; şiirler sıkıntıdan ölme halini yüceltiyor, müzik de öyle. Bununla birlikte hayat; beslenme, malların paylaşılması, çalışma, din, insanlar arası ilişkiler gibi önemli meseleleriyle köpürüp duruyor! Rezillik bu! Tanrım yalanı yok ederek sana hizmet etmemize izin ver (Günlüklerden aktaran Troyat, 2004: 724-725).

Tolstoy'un tüm bu sanat eleştirilerine karşı yapılması gerekenlerle ilgili önerisi ise saf Hristiyanlığa yani Katolik inanca dönüşür. İnsanları ancak hepimizin Tanrının evlatları olduğu olma ve kardeşlik duygusu ile gündelik hayata dair duygular birleştirebilir. *Bu duyguların birleştiği yer ise sevgiyle birleştirmektir.* Esasında saf Hristiyanlığın günümüzdeki tezahürü ise ancak sevgi ile sağlanabilir. Dolayısıyla içerik olarak iyi sanat insanları sevgide birleştiren, kötü sanat ise onları ayıran, teklik ayrışılık duygusu veren sanattır (Tolstoy, 2018d: 182).

Tolstoy'a göre bilim ve sanat öylesine birbirine bağlıdır ki, tıpkı kalp ile akciğer gibi, biri sakatlanırsa, öbürünün de çalışması bozulur. Gerçek bilim, belirli bir zaman diliminde, belirli bir toplumun en önemli saydığı gerçekleri, en önemli saydığı bilgileri araştırır, inceler ve insanların bunları anlamalarını, algılamalarını sağlar. Sanat ise bu gerçekleri bilgi alanından duygu alanına aktarır. O bakımdan, eğer bilimin yürüdüğü yol yanlış ise, sanatın yolu da yanlış olacaktır. Bilim her türlü bilgiyi kapsasa da bilim dediğimizde önemli olan bilgileri kastederiz, yine sanat her türlü duygunun aktarımıdır ama dar anlamıyla önem verilen duyguları kastederiz. Burada önemi belirleyen şey dini bilinçtir. Gerek sanatın aktardığı duyguların gerekse bilimin aktardığı bilgilerin önem derecesini belirleyen şey, içinde yaşanılan toplumda ve zaman diliminde geçerli olan dinsel bilinç, yani o

toplumdaki insanların, yaşamlarının anlamına, amacına ilişkin genel anlayışlarıdır (Tolstoy, 2018d: 220).

Bugünkü bilimin sorunu bütün dini inançları kör bir inanç olarak betimlemesidir. Bu nedenle bilim bugün her şeyi incelediğini iddia eder ama bu olanaksız olduğu için yaptığı şey laf kalabalığıdır. Bu nedenle ona göre sosyal bilimler düzeni meşrulaştırmakla meşguldür. Fen bilimleri için de durum aynıdır. Yararsız ama ilginç şeyleri konu eder. Bu nedenle bugün sanat için sanat ve bilim için bilim anlayışı vardır. *Sanat için sanat kuramında, bize zevk veren şeylerle uğraşmak nasıl sanat oluyorsa, bilim için bilim kuramında da ilginç bulduğumuz için incelediğimiz her şey bilim olmaktadır* (Tolstoy, 2018d: 222).

Buradaki esas sorun bu bilim anlayışlarının (ve de sanat anlayışlarının) ne olduğundan ziyade gerçek bilimin ve sanatın yerini işgal etmeleridir. Bilimin bugün bize yararlı olarak aksettirdiği pek çok şeyin arkasında yatan kapitalizme ve üst sınıfa hizmet yatmaktadır (Tolstoy, 2018d: 223). Oysa gerçek bilim, neye inanılıp neye inanılmayacağı; insanların yaşamlarını bir bütün olarak nasıl yapılandıracakları, kadın erkek ilişkilerinin hangi temeller üzerinde yükselmesi gerektiği, çocukların nasıl yetiştirileceği, topraktan nasıl bir düzen içinde yararlanılacağı, onun başkalarını ezmeden nasıl işleneceği, yabancılara nasıl davranılacağı, hayvanlara karşı davranışlarımızın nasıl olması gerektiği... gibi insan hayatı için önemli pek çok şeyi bilmek, anlamak, öğrenmek isteyen bilimdir (Tolstoy, 2018d: 225).

Dolayısıyla bugün bilim yanlış yoldadır dolayısıyla sanatta. Bilim yanlış yolda olmasaydı, bilim adına böyle yanlış idealler de olmazdı. Beri yandan, sanatın aktardığı duyguların bilimin sunduğu veriler üzerinde, onları temel alarak doğup geliştiğini unutmamak gerek. Böylesine yanlış, sapkın bir yolda bulunan bilim ne tür duygular doğurabilir ki insanda? Bu bilimin bir kolu geri, insanlığın daha önce yaşadığı, günümüz içinse son derece kötü ve ayrık (küçük bir gruba seslenen) duygular yaratırken; bir başka kolu, özünde insan yaşamıyla bir ilişkisi olmayan, ayrıca da sanat için bir temel oluşturmayacak nesneler dünyasının araştırmasıyla uğraşmaktadır. Dolayısıyla günümüzün sanatı sanat olabilmek için, ya bilimden ayrı olarak kendi yolunu kendisi döşemelidir ya da bilimin –Ortodoks bilimin– benimsemediği, yadsıdığı yolu izlemelidir. Bir parçacık da olsa kendi işlevini yerine getirmek istiyorsa eğer, sanatın izleyeceği yol bu olmalıdır.

Tolstoy'a göre sanat ne keyiftir ne avuntu ne de eğlence; sanat yüce bir iştir. Sanat insan yaşamında bilinçli bilgiyi duygulara aktaran bir organdır.

Günümüzde de insanların ortak dinsel bilinci, insanların kardeşliklerinin bilincidir; insanların bir ve beraber olmak için karşılıklı olarak birbirlerine atılışlarından kaynaklanan esenliğin bilincidir. Gerçek bilim bu bilincin hayata uygulanışının farklı biçimlerini gösterirken, sanat bu bilinci duygulara taşımaktadır.

Sanatın üzerine düşen büyük görevler vardır: Sanat, ama gerçek sanat, dinin güdümündeki bilimin de yardımıyla, günümüzde mahkemeler, polis, teftiş, denetleme, hayır kurumları vb. dışsal birtakım önlemlerle gerçekleştirilen bir şeyi, insanların özgür, mutlu, barış içinde bir arada yaşamalarını sağlamalıdır. Sanat, zoru, şiddeti hayatımızdan uzaklaştırmalıdır. (Tolstoy, 2018d: 230). Bir tek sanat yapabilir bunu.

Sonuç olarak Tolstoy'a göre sanat bir zevk sağlam aracı değil, toplumsal yaşamın boyutlarından biri kabul edilmelidir (Troyat, 2004: 722). Çağımızda sanatın görevi, insanların esenliğinin onların bir araya gelmelerinde, birleşmelerinde olduğu gerçeğini akıl alanından duygu alanına geçirmektir; sanatın akıl alanından duygu alanına geçireceği bir başka gerçek de varlığını sürdürmekte olan şiddetin egemenliğinin yerini ilahi egemenliğin, başka bir deyişle hayatımızın en yüce amacı olarak bizlere sunulmuş olan sevginin egemenliğinin alması gerektiğidir. Böylelikle bilim belki de gelecekte sanatın önüne yepyeni ve çok daha yüce idealler koyacak ve sanat da bunları gerçekleştirecektir.

Sonuç: Yeni Bir Ahlaka (Hayata) Doğru

Sıra dışı hayatında sadece dünyaca ünlü romanların ve edebi şaheserlerin bir müellifi olmakla yetinmeyen Tolstoy, gerçek anlamda hayatı anlamaya çalışan bu nedenle de din, sanat ve bilim üçgeninde kafasını meşgul eden sorulara durmaksızın cevap arayan bir mütefekkir olarak da düşünce dünyasında yer eden bir isimdir. O gerek dini gerekse bilim ve sanatı hiçbir zaman temel bir kabulle karşılamamış, özellikle çağının getirdiği pozitivist hazcı dünyanın Hristiyanlık karşısındaki durumunu hiçbir zaman benimsememiştir. Bununla birlikte Hristiyanlığa bakışı da hep bazı açmazların olduğu düşüncesinde düğümlenmektedir. Bu nedenle Zweig Tolstoy'u 'yapay Hristiyan' (Zweig, 2017: 325) olarak tanımlar.

Tüm bu çelişkiler içerisinde Tolstoy, İncil'in 'kötüye karşı koymayın' öğretisini 'kötüye şiddetle karşı koymayın' şeklinde yorumlamış ve modern bilimi ve sanatı yozlaşmış alanlar olarak tarif ederken dinden ahlaka doğru giden bir yolun yolcusu olmayı tercih etmiştir. Saf din (Hristiyanlık) olarak tanımladığı bu yol, taklitçi, hazcı ve çıkarıcı ilişkilerin kurumsallaştığı kilise, bilim ve sanatın aksine sevgiyi temel alır. Öyle ki bu sevgi onun **dinsel bilinç**

olarak adlandırdığı ve tüm toplumlarda mutlaka var olduğunu düşündüğü bir anlam dünyasına tekabül eder. Yaşadığı dönemde ise Hristiyanlığın bu dinsel bilinci dolduramadığını düşünen Tolstoy, saf Hristiyanlığı temsil eden **sevginin** öne çıkarılması gerektiğini düşünmektedir.

Tolstoy'un sevgi üzerine kurguladığı öğretinin temel kavramlarından birisi **sonsuzluk** ve bu sonsuzluğun sahibi olan Tanrı'dır. Her ne kadar kilise tarafından aforoz edilse ve hayatı boyunca defalarca zihnini kemiren bir şüphe ile ilgili gelgitleri yaşasa da Tolstoy için Tanrı mutlak sonsuzluğun (ölümsüzlüğün) ve sevginin kaynağıdır.

Tolstoy ölümsüzlük ile ölümlülük arasında bir bağın olması gerektiğini düşünür. Zira bu bağın kurulamaması demek hayatın anlamsızlığı demektir. Oysa kendisinin de ifade ettiği gibi Tolstoy hayatını kendi sonlandırmamışsa bu hayatın anlamına olan inancından gelmektedir. Tolstoy bu ilişkiyi ölüm üzerinden kurar. Bu nedenle onun öğretisinde merkezi kavramlardan birisi de **ölümdür**. İncanın en önemli işlevi insanın ölümlü varlığına sonsuzluk anlamı vermesidir. Bu ölümle yok olmayan bir anlam demektir. Dolayısıyla inanç ne kadar mantıksız cevaplar verse de son kertede ölümlünün ölümsüzle olan ilişkisini kurmaktadır.

Son olarak Tolstoy bu öğretinin insanın hayatında görünmesi gerektiğini düşünür. Onun hayata dair üretmiş olduğu öğreti aynı zamanda aksiyonerdir. Ancak bu aksiyonerlik doğru bildiğinin savunulması hususunda ne kadar isyankâr bir ruh taşısa da (bu nedenle yazıları çoğu kez yasaklanmıştır) hayatın yaşanması konusunda bir o kadar mütevizdir. Bu nedenle o dünyayı zevkle yaşamaya karşı **sadelikten** yana bir tavrı hayatının temel bir duruşu olarak belirlemiştir. Gerçek sevgiyi bulanların yolunun sadelikten geçtiğini düşünen Tolstoy, hayatını da bunu yapan en güzel örnekler gördüğü Rus köylüleri gibi yaşamayı yeğlemiştir. Bu anlamda Tolstoy'un yazmış olduğu eserlerde bu öğretinin kilit taşları olan inancı (dinsel bilinç), mutlak sonsuzluk ve sevgiyi, ölümü ve sadeliği bütün yalınlığı ve edebi ihtişamıyla görmemiz mümkündür.

KAYNAKÇA

- BARTLETT, R. (2011). Tolstoy, A Russian Life, Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- LEON, D. (2015). Tolstoy, His Life and Work, London: Routledge.
- NOYES, G. P. & Hart, W. H. (1918). Tolstoy – Master Spirits of Literature, New York: Duffield & Company

- ROLAND, R. (2018). Tolstoy'un Yaşamı, Çev: Tahsin Yücel, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- TOLSTOY, L. N. (1994). İtiraflarım, Çev: Kemal Aytaç, İstanbul: Furkan Yayıncılık
- TOLSTOY, L. N. (2005). Tanrı'nın Egemenliği İçimizdedir, Çev: Dominik Pamir, İstanbul: Kaos Yayınları.
- TOLSTOY, L. N. (2006). İncam Neden İbarettir? Çev: Dominik Pamir, İstanbul: Eko Kitaplığı.
- TOLSTOY, L. N. (2007). Din Nedir?, Çev: Murat Çiftkaya, İstanbul: Furkan Yayınları.
- TOLSTOY, L. N. (2013). Bilgelik Kitabı, Çev: Sefer Gusynov, İstanbul: AZ Kitap Yayıncılık.
- TOLSTOY, L. N. (2018a). Çocukluk, (V. Basım), Çev: Ayşe Hacıhasanoğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- TOLSTOY, L. N. (2018b). İlk Gençlik, (II. Basım), Çev: Ayşe Hacıhasanoğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- TOLSTOY, L. N. (2018c). Gençlik, (IV. Basım), Çev: Ayşe Hacıhasanoğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- TOLSTOY, L. N. (2018d). Sanat Nedir?, (IX. Basım), Çev: Mazlum Beyhan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- TROYAT, H. (2004). Lev Tolstoy, Çev: Z. Canan Özatalay, Işık Ergüden, İstanbul: İletişim Yayınları.
- WILSON, A. N. (2016). Tolstoy, Çev: Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- WINSTANLEY, L. (2016). Tolstoy, London: Christie Books.
- ZWEİG, S. (2017). Kendi Hayatının Şiirini Yazarlar, Casanova, Stendhal, Tolstoy, Çev: Gülperi Sert, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları..

AGAINST RELIGION, SCIENCE AND ART: AN EXTRAORDINARY LIFE SEARCHING FOR MORALITY, TOLSTOY

 Mehmet BİREKUL^a

Extended Abstract

Tolstoy, perhaps one of the most widely read writers in world history, appears as an important name who influenced many different fields with her extraordinary life and the world of thought as well as her skill and reputation in the world of literature. Tolstoy, who searched for answers to the ancient questions of human history in his own scale, especially in the second half of his eighty-two years of life, did not hesitate to criticize religion, science and art in order to find the answers to these questions. This questioning attitude of his not only recommended a new moral doctrine but also put him in an unforgettable place in history as a freedom fighter beyond his time. In this sense, in order to understand Tolstoy, it is necessary to focus on his mission of seeking rights and morals as well as his literary and artistic identity, which makes him one of the most read names in the world. Thus, it would be a great injustice to describe Tolstoy as just a good writer. His extraordinary life has a great role in attributing him to many titles such as conscience pioneer, anarchist, soldier, moral and religious teacher, environmentalist, war correspondent, social reformist, as well as authorship.

Tolstoy, who is not content with being an author of world-famous novels and literary masterpieces in his journey of life, is also a name in the world of thought as a thinker who tries to understand life in a real sense and therefore constantly seeks answers to questions that occupy his mind in the triangle of religion, art and science. He never met religion, science and art with a basic acceptance, and he never adopted the position of the positivist hedonist world against Christianity, especially brought by his age. However, his view of Christianity is always knotted in the thought that there are some

^a Assoc. Prof., Necmettin Erbakan University, mbirekul@gmail.com

dilemmas. Therefore, Zweig defines Tolstoy as "artificial Christian".

In all these contradictions, Tolstoy interpreted the biblical doctrine of "do not resist evil" as "do not resist evil violently" and preferred to be a traveler on a path from religion to morality while describing modern science and art as corrupt fields. This way, which he defines as pure religion (Christianity), is based on love, unlike the church, science and art where imitative, hedonistic and self-seeking relations are institutionalized. So much so that this love corresponds to a world of meaning that he calls religious consciousness and which he considers necessarily present in all societies. Tolstoy, who thought that Christianity could not fill this religious consciousness during his lifetime, thinks that the love that represents pure Christianity should be brought to the fore.

One of the basic concepts of Tolstoy's teaching on love is eternity and God who owns this eternity. For Tolstoy, God is the source of absolute eternity (immortality) and love, although he is excommunicated by the church and has experienced tides of suspicion repeatedly gnawing at his mind throughout his life.

Tolstoy thinks there must be a link between immortality and mortality. Thus, not being able to establish this connection means the meaninglessness of life. However, if Tolstoy did not end his life himself, as he himself stated, this situation comes from his belief in the meaning of life. Tolstoy establishes this relationship through death. Therefore, one of the central concepts in his teaching is death. The most important function of belief is to give eternity to the mortal existence of man. This means a meaning that does not disappear with death. Therefore, no matter how illogical faith gives answers, it ultimately establishes the relationship of the mortal with the immortal.

Finally, Tolstoy thinks that this teaching must appear in one's life. His teaching about life is also actionist. However, although this actionist is rebellious in the defense of what he knows (for this reason his writings are often banned), he is just as modest in living life. For this reason, he determined a simplicity attitude towards living the world with pleasure as a basic stance of his life. Tolstoy, who thinks that the way of those who find true love passes through simplicity, preferred to live his life like the Russian peasants, whom he saw the best examples of doing this. In this sense, in the works written by Tolstoy, it is possible to see belief (religious consciousness), absolute eternity and love, death and simplicity, which are the keystones of this teaching, in all its simplicity and literary magnificence.

Keywords: Sociology of Religion, Science, Religion, Art, Tolstoy.

